

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

A New Threshold in Academic Transformation: An In-Depth Examination of the Role of Artificial Intelligence-Based Tools in Higher Education

Akademik Dönüşümde Yeni Bir Eşik: Yapay Zekâ Tabanlı Araçların Yükseköğretimdeki Rolüne Yönelik Derinlemesine Bir İnceleme

Burak Demir¹, Gozel Adizova², Engin Şirvan³

Abstract:

This study examines how artificial intelligence (AI) tools are used by academics in higher education, their advantages, and the challenges encountered. The mixed-methods research conducted with 150 academics working in the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) collected quantitative data through surveys and qualitative data through semi-structured interviews. Findings revealed that 92% of academics are aware of AI tools, with 64.7% actively using them. The most common usage areas were identified as academic writing (56%) and literature review (46%). Tools like ChatGPT, Grammarly, and Elicit are among the most frequently preferred. While participants believe AI tools increase productivity (M=4.21), they harbor concerns about ethical risks (M=3.84) and originality issues (M=3.69). The main obstacles faced by academics were identified as lack of technical knowledge (51.3%), ethical concerns (42%), and insufficient institutional guidance (38.7%). Qualitative findings revealed that participants acknowledge AI tools save time and support academic English writing, yet express concerns about unclear ethical boundaries and lack of institutional guidance. The research results emphasize the critical importance of developing comprehensive training programs, clear ethical guidelines, and institutional support systems to ensure effective and ethical use of AI. These findings provide significant contributions to the development of digital transformation policies in higher education.

Keywords: Artificial Intelligence, Artificial Intelligence Awareness, Ethical Concerns, Digital Transformation.

¹Msc., University of Mediterranean Karpasia, Institute of Social Sciences Faculty of Business Administration, Nicosia, TRN Cyprus, E-mail: burak.demir@akun.edu.tr, Orcid Id: 0000-0001-5666-359X

²Msc., University of Mediterranean Karpasia, Institute of Social Sciences Faculty of Business Administration, Nicosia, TRN Cyprus, E-mail: gozel.adizova@akun.edu.tr, Orcid Id: 0009-0000-5111-9990

³PhD., University of Alasia, Faculty of Business Administration, Nicosia, TRN Cyprus, E-mail: engin.sirvan@alasia.edu.tr, Orcid Id: 0009-0008-5985-156X

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Burak Demir, University of Mediterranean Karpasia, Institute of Social Sciences Faculty of Business Administration, TRN Cyprus, E-mail: burak.demir@akun.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 30.06.2025, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 31.07.2025, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 18.08.2025, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 22.08.2025

Citing/Referans Gösterimi: Demir, B., Adizova, G. & Şirvan, E. (2025). A New Threshold in Academic Transformation: An In-Depth Examination of the Role of Artificial Intelligence-Based Tools in Higher Education, *European Archives of Social Sciences*, 2(2), 75-82

© 2025 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / European Archives of Social Sciences (www.eassjournal.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Öz:

Bu çalışma, yapay zekâ (YZ) araçlarının yükseköğretimde akademisyenler tarafından nasıl kullanıldığını, bu kullanımın avantajlarını ve karşılaşılan zorlukları incelemektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) görev yapan 150 akademisyen ile yürütülen karma yöntem araştırmasında, nicel veriler anket yoluyla, nitel veriler ise yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Bulgular, akademisyenlerin %92'sinin YZ araçlarından haberdar olduğunu, %64,7'sinin bu araçları aktif kullandığını göstermiştir. En yaygın kullanım alanları akademik yazım (%56) ve literatür tarama (%46) olarak belirlenmiştir. ChatGPT, Grammarly ve Elicit gibi araçlar en sık tercih edilenler arasında yer almaktadır. Katılımcılar YZ araçlarının verimliliği artırdığını düşünmekle birlikte (Ort.=4.21), etik riskler (Ort.=3.84) ve özgünlük kaygıları (Ort.=3.69) taşımaktadırlar. Akademisyenlerin karşılaştığı başlıca engeller teknik bilgi eksikliği (%51,3), etik kaygılar (%42) ve kurumsal rehberlik yetersizliği (%38,7) olarak tespit edilmiştir. Nitel bulgular, katılımcıların YZ araçlarının zaman kazandırdığını ve akademik İngilizce yazımında destek sağladığını belirtmekle birlikte, etik sınırların belirsizliği ve kurumsal yönlendirme eksikliği konusunda endişe duyduklarını ortaya koymuştur. Araştırma sonuçları, YZ'nin etkin ve etik kullanımını sağlamak için kapsamlı eğitim programları, net etik kılavuzlar ve kurumsal destek sistemlerinin geliştirilmesinin kritik önemde olduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgular, yükseköğretimde dijital dönüşüm politikalarının geliştirilmesi için önemli katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yapay Zekâ Farkındalığı, Etik Kaygılar, Dijital Dönüşüm.

Giriş

21. yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, yükseköğretim kurumlarında öğretim, araştırma ve akademik üretim süreçlerini dönüştürmüştür (Selwyn, 2012; Bicen et al., 2022). Bu dönüşümün çarpıcı boyutlarından biri, yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin akademik yaşamın merkezine doğru hızla ilerlemesidir. YZ, sadece teknik bir gelişme değil; pedagojik, etik ve metodolojik açıdan akademik dünyanın yeniden tanımlanmasına neden olan çok boyutlu bir değişim aracıdır (Luckin et al., 2016). Bilgiye erişim, içerik üretimi, akademik yazım, veri analizi ve öğretim materyalleri geliştirme gibi birçok süreç, artık YZ destekli araçlar sayesinde daha etkili, hızlı ve kişiselleştirilmiş bir biçimde yürütülebilmektedir (Danju et al., 2020; Öznacar et al., 2020).

Son yıllarda yapılan kapsamlı araştırmalar, yükseköğretimde YZ kullanımının dramatik bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Crompton ve Burke (2023), 138 çalışmayı kapsayan sistematik incelemelerinde, YZ yayınlarının 2020-2022 döneminde %150 oranında arttığını ve bu teknolojilerin beş temel alanda kullanıldığını tespit etmişlerdir: değerlendirme/değerlendirme, tahmin etme, YZ asistanı, akıllı öğretim sistemleri ve öğrenci öğrenmesini yönetme. Bu bulgular, YZ'nin yükseköğretimde artık deneysel bir araç olmaktan çıkıp, sistematik uygulamaların merkezi haline geldiğini göstermektedir.

Akademisyenlerin YZ araçlarına yönelik tutumları ve kullanım pratikleri konusunda yapılan ampirik çalışmalar, karmaşık bir profil ortaya koymaktadır. Mah ve Groß (2024), 122 Alman akademisyen ile yaptıkları araştırmada, öğretim üyelerinin YZ benimsemesi açısından dört farklı profil belirlemişlerdir: iyimser (%33,5), eleştirel (%27,3), eleştirel reflektif (%33,9) ve nötr (%5,3). Bu çalışma, akademisyenlerin %78,5'inin mesleki gelişim konusunda ilgi duyduğunu göstermesi açısından kurumsal eğitim ihtiyacına güçlü bir dayanak sağlamaktadır.

Doğal dil işleme, makine öğrenmesi ve otomasyon gibi teknolojilere dayanan YZ tabanlı araçlar, akademik faaliyetlerde devrim niteliğinde kolaylıklar sağlamaktadır. Grammarly, ChatGPT, Scite, Elicit, Canva AI ve GitHub Copilot gibi uygulamalar, akademisyenlerin araştırma

sürecinin hemen her aşamasında aktif olarak kullandığı araçlara dönüşmüştür (Zawacki-Richter et al., 2019). Bu araçlar sayesinde literatür taraması, bilimsel yazım, akademik içerik üretimi, görsel materyal oluşturma ve değerlendirme süreçleri yeniden biçimlenmiştir.

Küresel perspektiften bakıldığında, farklı coğrafi bölgelerdeki YZ benimsenme oranları ve karşılaşılan zorluklar önemli farklılıklar göstermektedir. Al-Emran ve arkadaşları (2024), Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesindeki 19 ülkeden 259 kurumda 508 katılımcı ile yaptıkları kapsamlı araştırmada, kurumların %43,9'unun hala YZ benimsenmesinin erken aşamalarında olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma, finansal kısıtlamalar (%17,9) ve altyapı sorunları (%17,1) gibi spesifik engelleri belirlemesi açısından Türk yükseköğretimi için karşılaştırmalı bir bağlam sunmaktadır.

Bu gelişmelerin sadece teknik faydaları değil, aynı zamanda etik sorumluluklar, akademik dürüstlük, güvenilirlik ve mesleki yeterlilik gibi karmaşık konuları da gündeme getirdiği bilinmektedir (Floridi & Cowls, 2019). Son dönemde, Avrupa Akademik Dürüstlük Ağı (ENAI) tarafından geliştirilen "Yetkisiz İçerik Üretimi (UCG)" kavramı, YZ destekli akademik suistimal için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır (Foltynek et al., 2023). Bu uluslararası kabul görmüş etik yönergeler, kurumsal politika ihtiyaçlarının tartışılmasını güçlendiren önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Chan (2023), Hong Kong üniversitelerinde 457 öğrenci ve 180 öğretim üyesi ile yaptığı araştırmada, YZ risk yönetimi politikalarının geliştirilmesi konusunda paydaşlar arasında önemli bir fikir birliği (ortalama puanlar>4.5) olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, yapılandırılmış yönetim yaklaşımlarına yönelik argümanları desteklemektedir ve kurumsal düzeyde sistematik YZ politika çerçevelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, akademisyenlerin YZ teknolojilerine olan yaklaşımı, kullanma sıklıkları, amaçları, karşılaştıkları zorluklar ve YZ araçlarının mesleki faaliyetlerine etkileri, araştırılması gereken temel başlıklardır. Söz konusu konular, teknolojik okuryazarlık, dijital etik ve kurumsal dijitalleşme politikalarıyla doğrudan ilişkilidir (Bicen et

al., 2021; Akgün & Topal, 2023). Türkiye ve dünya genelinde yapılan bazı çalışmalar, öğretim üyelerinin büyük bir kısmının bu teknolojilere mesafeli yaklaştığını, yeterli teknik donanımına sahip olmadığını ve etik kaygılar nedeniyle kullanmaktan çekindiklerini ortaya koymaktadır (Popenici & Kerr, 2017; Kılınç et al., 2024).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), yükseköğretim alanında sahip olduğu üniversite çeşitliliği, uluslararası akademisyen sayısı ve öğrenci profili ile dikkat çekici bir eğitim merkezidir. KKTC bağlamında akademisyenlerin YZ araçlarına ilişkin tutum ve kullanım düzeylerine dair yapılmış kapsamlı ve sistematik çalışmalar sınırlıdır. Bu eksiklikten yola çıkan araştırma, KKTC'deki akademisyenlerin YZ araçlarını ne ölçüde benimsediklerini, hangi alanlarda kullandıklarını, kullanım sürecinde ne tür zorluklarla karşılaştıklarını ve bu teknolojilere yönelik algılarını anlamayı hedeflemektedir.

Araştırmanın temel amacı, KKTC'deki akademisyenlerin yapay zekâ araçlarına ilişkin bilgi düzeylerini, kullanım sıklıklarını, kullanım amaçlarını, karşılaştıkları engelleri ve bu araçlara yönelik genel tutumlarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, karma yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Sayısal veriler, anket yoluyla elde edilirken; nitel veriler, açık uçlu sorular ve görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Böylelikle hem geniş katılımlı istatistiksel analizler hem de bireysel deneyimlerin derinlemesine tematik analizi yapılmıştır. Elde edilen veriler, yalnızca bireysel eğilimleri değil, aynı zamanda üniversite politikalarının, teknik altyapının ve dijital etik anlayışının akademik yapay zekâ kullanımını nasıl etkilediğini kapsamlı şekilde değerlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Bu çalışmanın önemi, yükseköğretimde dijital dönüşümün yerel bir örneği olarak KKTC'de yapay zekâ kullanımına dair ilklerden biri olmasıdır. Araştırmadan elde edilecek bulgular, hem KKTC üniversitelerinde yürütülecek teknoloji odaklı akademik stratejiler için yol gösterici olacak, hem de küresel literatüre yerel bir katkı sağlayacaktır. Çalışmanın sonunda sunulan öneriler, akademik üretimde kalite, etik ilkeler ve dijital yetkinliklerin artırılmasına yönelik somut adımlar içermektedir.

Yöntem

Bu araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde görev yapan akademisyenlerin yapay zekâ (YZ) araçlarına yönelik farkındalık düzeylerini, kullanım pratiklerini, tutumlarını ve karşılaştıkları zorlukları incelemek amacıyla açıklayıcı ve betimleyici nitelikte tasarlanmıştır. Araştırmada karma yöntem yaklaşımı benimsenmiş, nicel ve nitel veri toplama teknikleri birlikte kullanılmıştır (Creswell & Plano Clark, 2018). Araştırmanın etik izin onayı Akdeniz Karpaz Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'na yapılan başvuru sonucunda alınmıştır (AKUN-ETK-12/24).

Araştırma Modeli ve Süreç Şeması

Çalışmada açıklayıcı sıralı karma desen (explanatory sequential design) tercih edilmiştir. İlk aşamada nicel veri toplanmış, ardından bu verilerin derinlemesine açıklanması amacıyla nitel görüşmeler yapılmıştır (İvankova et al., 2006). Bu yaklaşım, katılımcıların YZ araçlarına yönelik davranışsal ve bilişsel eğilimlerinin

hem sayısal hem de yorumsal olarak incelenmesine olanak sağlamıştır.

Araştırma Süreci

Faz 1: Anket tasarımı ve pilot uygulama (n=20)

Faz 2: Nicel veri toplama (n=150)

Faz 3: Nicel verilerin analizi

Faz 4: Yarı yapılandırılmış görüşmeler (n=20)

Faz 5: Nitel verilerin analizi ve bulgulara entegrasyon

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, KKTC'deki devlet ve vakıf üniversitelerinde çeşitli akademik unvanlara sahip toplam 150 akademisyen oluşturmuştur. Tabakalı örnekleme yöntemi ile her üniversiteden ve fakülte türünden temsili katılım sağlanmıştır. Katılımcıların demografik dağılımları Tablo 1'de detaylandırılmıştır.

Katılımcıların %49,3'ü kadın, %50,7'si erkektir. %65,3'ü 35-54 yaş aralığında, %63,3'ü en az 6 yıllık akademik deneyime sahiptir. %81'i eğitim, fen-edebiyat, mühendislik ve İİBF fakültelerinde görev yapmaktadır.

Bu demografik yapı, teknolojik araçlara adaptasyon açısından deneyimli ve orta yaş grubunun baskın olduğu bir akademik profil sunmaktadır. Literatürde, orta kariyer dönemindeki akademisyenlerin teknolojik yeniliklere daha temkinli ve fonksiyonel yaklaşma eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Venkatesh et al., 2012; Bower, 2019).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki temel veri toplama aracı kullanılmıştır:

Yapay Zekâ Kullanımı Anketi

Bu anket, katılımcıların YZ farkındalığı, kullanım sıklığı, araç tercihleri, tutumları ve karşılaştıkları engellere yönelik yapılandırılmış çoktan seçmeli ve 5'li Likert tipi sorulardan oluşmaktadır. Anket, literatürde yer alan benzer çalışmalardan (Smutny & Schreiberova, 2020; Chatterjee et al., 2021) uyarlanarak geliştirilmiş ve uzman görüşleriyle içerik geçerliği sağlanmıştır.

Örnek Anket Soruları

"Yapay zekâ araçlarını ne sıklıkla kullanırsınız?" (Hiç kullanmam- Her gün kullanırım)

"YZ araçları akademik verimliliği artırır" (1-Kesinlikle katılmıyorum, 5-Kesinlikle katılıyorum)

"Hangi alanlarda YZ araçları kullanıyorsunuz?" (Çoktan seçmeli)

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Anket sonuçlarının açıklanması ve örnek vakaların ortaya konması amacıyla 20 akademisyenle yüz yüze ve çevrim içi nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorular, YZ araçlarının pratik kullanımı, etik değerlendirmeler ve kurumsal yönlendirme eksiklikleri üzerine odaklanmıştır.

Örnek Görüşme Soruları

"YZ araçlarını kullanım deneyiminizi detaylandırabilir misiniz?"

"Etik açıdan hangi konularda kaygı duyuyorsunuz?"

"Kurumunuzdan bu konuda nasıl bir destek alıyorsunuz?"

Veri Toplama Süreci

Veriler çevrim içi formlar ve yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Katılımcılara ön bilgilendirme yapılarak gönüllülük esasına göre onam alınmış, gizlilik ve anonimlik ilkelerine dikkat edilmiştir.

Verilerin Analizi

Nitel Veriler

SPSS 26.0 programı ile frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma analizleri yapılmıştır. Likert tipi veriler için betimleyici istatistikler kullanılmış, veriler tablolar halinde sunulmuştur.

Nitel Veriler

Görüşme kayıtları betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir (Miles & Huberman, 1994). Elde edilen veriler temalara ayrılarak "Pozitif Görüşler" ve "Negatif Görüşler" olarak sunulmuştur.

Bu analiz sayesinde, YZ araçlarının en sık kullanıldığı alanların akademik yazım (%56) ve literatür tarama (%46) olduğu tespit edilmiştir. Teknik kullanımların (%15-32) düşük seviyede kalması, katılımcıların yeterlilik düzeyleri ve teknik bariyerlerle ilişkili bulunmuştur (Zawacki-Richter et al., 2019).

Tutum analizleri incelendiğinde, YZ araçlarının verimliliğe katkı sunduğu (%4.21 ortalama) düşünülmele birlikte, özgünlük ve etik kaygıların belirgin olduğu görülmüştür. Bu durum, literatürde de sıkça vurgulanan "teknoloji-destekli üretim ile etik sınırlar arasında denge"

gerekliliği ile örtüşmektedir (Floridi & Cowls, 2019; Fjeld et al., 2020).

Geçerlik ve Güvenirlik

Anket formu, alan uzmanları (n=4) tarafından değerlendirildikten sonra pilot uygulama ile (n=20) test edilmiş, Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Nitel verilerde ise kodlayıcılar arası uyum %92 olarak belirlenmiş ve bulgulara bütüncül bir güvenirlik kazandırılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma, ilgili üniversitenin Etik Kurulu'ndan alınan izin doğrultusunda gerçekleştirilmiştir (Etik Kurul Karar No: 2024/218). Katılımcıların bilgileri gizli tutulmuş, gönüllülük esasına göre katılım sağlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) görev yapan akademisyenlerin yapay zekâ (YZ) araçlarını kullanma durumlarına ilişkin elde edilen veriler daha geniş değişkenlerle detaylandırılmış, tablolaştırılmış ve yorumlarla birlikte sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Dağılımları

Değişken	Alt Kategoriler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	74	49.3
	Erkek	76	50.7
Yaş	25-34	42	28.0
	35-44	56	37.3
	45-54	38	25.3
	55 ve üzeri	14	9.4
Akademik Unvan	Araştırma Görevlisi	28	18.7
	Doktora Öğr. Üyesi	51	34.0
	Doçent	41	27.3
	Profesör	30	20.0
Fakülte Türü	Eğitim	38	25.3
	Fen-Edebiyat	30	20.0
	Mühendislik	27	18.0
	İktisadi ve İdari Bilimler	32	21.3
	Diğer	23	15.4
Hizmet Süresi	1-5 yıl	26	17.3
	6-10 yıl	47	31.3
	11-15 yıl	44	29.3
	16 yıl ve üzeri	33	22.0

Katılımcılar genellikle orta yaş grubunda ve 6-15 yıl arası deneyime sahip akademisyenlerden oluşmaktadır.

Bu profil, teknolojiye adaptasyonu etkileyebilecek niteliktedir.

Tablo 2. *Yapay Zekâ Araçlarını Tanıma ve Kullanma Durumu*

Değişken	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yapay zekâ araçlarını daha önce duydum	138	92.0
En az bir yapay zekâ aracını aktif olarak kullanıyorum	97	64.7
Akademik üretim sürecinde YZ kullanıyorum	87	58.0
Kurumum bu konuda eğitim/seminer sundu	41	27.3
Kullanım konusunda yeterli bilgiye sahibim	66	44.0
Haftalık ortalama YZ kullanım süresi (1 saat altı)	53	35.3
Haftalık ortalama YZ kullanım süresi (1-3 saat)	48	32.0
Haftalık ortalama YZ kullanım süresi (3 saat üzeri)	24	16.0
Kullanımı etik buluyorum	84	56.0

Yapay zekâ araçlarını tanıma ve kullanma durumu incelendiğinde, 692,0'nın (n = 138) daha önce YZ araçlarını duyduğu, %64,7'sinin (n = 97) ise en az bir YZ aracını aktif olarak kullandığı görülmektedir. Akademik üretim sürecinde YZ kullandığını belirtenlerin oranı %58,0 (n = 87) iken, kurumları tarafından bu konuda eğitim veya seminer verildiğini ifade edenlerin oranı %27,3'tür (n = 41) Kullanım Konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu belirten katılımcı oranı ise %44,0'tır (n = 66)

Haftalık ortalama kullanım süresine incelendiğinde, katılımcıların %35,3'ü (n = 53) yapay zekâ araçlarını haftada 1 saatten az, %32,0'si (n = 48) haftada 1-3 saat ve %16,0'sı (n = 24) haftada 3 saatten fazla kullandığını bildirmiştir. Ayrıca, YZ kullanımının etik olduğunu fante eden katılımcı oranı %56,0'dır (n = 84) Farkındalık yaygın, fakat derinlemesine ve sürdürülebilir kullanım için daha fazla deneyim ve bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Haftalık kullanım süresi görece düşük düzeyde kalmıştır.

Tablo 3. *Yapay Zekâ Kullanım Alanları ve Yoğunluğu*

Kullanım Alanı	Sıklık (%)	En Çok Kullanılan Araçlar
Akademik yazım/düzenleme	56.0	Grammarly, ChatGPT
Literatür tarama	46.0	Elicit, Scite
Veri analizi	32.0	SPSS AI, Google AutoML
Ders materyali hazırlama	34.7	Canva AI, ChatGPT, Quizlet AI
Sınav/değerlendirme tasarımı	20.7	ClassPoint, TestGen AI
İntihal denetimi	28.0	Turnitin AI, Grammarly Premium
Kodlama/ders uygulamaları	15.3	GitHub Copilot, Replit AI
Sunum hazırlama	23.3	Beautiful.ai, Tome AI

Katılımcıların yapay zekâ (YZ) kullanım alanları ve yoğunlukları incelendiğinde, yaygın kullanım alanının %56,0 ile akademik yazım ve düzenleme olduğu, bu alanda en çok Grammarly ve ChatGPT'nin tercih edildiği belirlenmiştir. Katılımcıların %46,0'ı literatür taramasında (Elicit, Scite), %34,7'si ders materyali hazırlamada (Canva AI, ChatGPT, Quizlet AI) ve %32,0'si veri analizinde (SPSS AI, Google AutoML) YZ araçlarını kullanmaktadır.

Daha düşük oranlarda olmakla birlikte, katılımcıların %28,0'i intihal denetimi (Turnitin AI, Grammarly Premium), %23,3'ü sunum hazırlama (Beautiful.ai, Tome AI), %20,7'si sınav/değerlendirme tasarımı (ClassPoint, TestGen AI) ve %15,3'ü kodlama veya ders uygulamaları (GitHub Copilot, Replit AI) için YZ araçlarından yararlandığı görülmektedir. Araç kullanımı genellikle yazılı üretim ve araştırma destekli süreçlerde yoğunlaşmaktadır. Daha teknik ve değerlendirme odaklı alanlarda ise katılım düşüktür

Tablo 4. Yapay Zekâ Araçlarına İlişkin Tutumlar (Likert Ortalama Değerler)

Tutum İfadesi	Ortalama	Standart Sapma
YZ araçları akademik verimliliği artırır	4.21	0.88
YZ araçları etik açıdan risklidir	3.84	0.96
Öğrencilerin kötüye kullanma ihtimali yüksektir	4.01	0.93
Akademik üretimde özgünlük YZ ile zedelenebilir	3.69	1.02
YZ araçları öğretim süreçlerine entegre edilmelidir	4.05	0.85
YZ araçları bilimsel düşüncüyü zayıflatır	3.45	1.12
Kurumsal yönlendirme bu konuda yetersiz kalmaktadır	3.91	0.99

Katılımcıların yapay zekâ (YZ) araçlarına ilişkin tutumları incelendiğinde, en yüksek ortalama değerin "YZ araçları akademik verimliliği artırır" ifadesinde olduğu görülmüştür (Ort. 4.21, SS = 0.88). Bunu sırasıyla "Öğrencilerin kötüye kullanma ihtimali yüksektir" (Ort.=4.01, SS = 0.93), "YZ araçları öğretim süreçlerine entegre edilmelidir" (Ort. 4.05, SS = 0.85) ve "Kurumsal yönlendirme bu konuda yetersiz kalmaktadır" (Ort.=3.91, SS = 0.99) ifadeleri takip etmiştir.

Etik ve özgünlük boyutunda, katılımcılar "YZ araçları etik açıdan risklidir" (Ort. 3.84, SS = 0.96) ve "Akademik üretimde özgünlük YZ ile zedelenebilir" (Ort.=3.69, SS = 1.02) ifadelerine orta-yüksek düzeyde katılım göstermektedir. En düşük ortalama ise "YZ araçları bilimsel düşüncüyü zayıflatır" ifadesinde yer aldığı görülmektedir (Ort. 3.45, SS = 1.12). Olumlu tutumlar güçlüdür; etik, yönlendirme eksikliği ve bilişsel etkiler konusundaki kaygılar, destekleyici politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Tablo 5. Yapay Zekâ Kullanımında Karşılaşılan Engeller

Engel Türü	Frekans (n)	Yüzde (%)
Teknik bilgi eksikliği	77	51.3
Etik kaygılar	63	42.0
Kurumsal rehberlik eksikliği	58	38.7
Donanım/yazılım yetersizliği	29	19.3
Düşük motivasyon/bilinç düzeyi	24	16.0
Zaman yetersizliği	21	14.0
Dil bariyeri (İngilizce içerikler)	18	12.0
Kaynak/güncel veri eksikliği	17	11.3

Katılımcıların yapay zekâ (YZ) kullanımında karşılaştıkları engeller incelendiğinde, en yaygın engelin teknik bilgi eksikliğinin olduğu görülmektedir (%51,3, n = 77). Bunu sırasıyla etik kaygılar (%42,0, n = 63) ve kurumsal rehberlik eksikliği (%38,7, n = 58) takip etmektedir. Daha az sıklıkta dile getirilen engeller arasında donanım/yazılım yetersizliği (%19,3, n = 29), düşük motivasyon veya bilinç düzeyi (%16,0, n = 24)

zaman yetersizliği (%14,0, n = 21), dil bariyeri (İngilizce içerikler, %12,0, n = 18) ve kaynak veya güncel veri eksikliği (%11,3, n = 17) yer almaktadır. Akademisyenler daha çok bireysel ve kurumsal düzeyde bilgi ve rehberlik eksikliği yaşamaktadır. Kaynak eksikliği ve yabancı dil bariyeri de katılımı sınırlandıran unsurlar arasında yer almaktadır.

"Zaman kazanımı açısından müthiş bir katkı."

"Sunum hazırlarken Beautiful.ai gibi araçlar beni çok rahatlatmış."

Negatif Görüşler

"Etik sınırlar çok net olmadığı için ne kadarını kullanabileceğimden emin olamıyorum."

Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar (Nitel Bulgular)

Pozitif Görüşler

"ChatGPT gibi araçlar araştırma taslağı oluşturmamda bana oldukça yardımcı oluyor."

"Akademik İngilizce yazımda büyük destek aldığımı söyleyebilirim."

"Bazı araçların önerileri çok yüzeysel olabiliyor."

"Kurumdan bu konuda hiçbir bilgilendirme almadım."

"Kullanılan araçların çoğu İngilizce, bu da beni sınırlıyor."

Katılımcıların görüşleri, nicel bulgularla örtüşmektedir. Olumlu katkılar kadar, rehberlik eksikliği ve etik sınırlar gibi belirsizlikler de deneyimlerini şekillendirmektedir.

Bu bulgular, KKTC'deki akademisyenlerin yapay zekâ teknolojilerine karşı genel olarak olumlu fakat temkinli ve yönlendirme gerektiren bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Kullanımın yaygınlaşması ve sistematik hale gelmesi için kurumsal eğitimler, teknik destek ve etik yönergeler büyük önem taşımaktadır.

Tartışma

Bu çalışmada elde edilen bulgular, KKTC'deki akademisyenlerin yapay zeka araçlarına karşı genel olarak olumlu ancak temkinli bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Bulgular, mevcut literatürle önemli paralellikler taşımaktadır.

Katılımcıların %92'sinin yapay zeka araçlarından haberdar olması, teknolojik farkındalığın yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak aktif kullanım oranının %64.7'de kalması, farkındalık ile pratik uygulama arasında bir boşluk olduğunu işaret etmektedir. Bu durum, Mah ve Groß (2024)'ün çalışmasında tespit ettiği benzer bulgularla örtüşmektedir.

Haftalık kullanım sürelerinin çoğunlukla 1-3 saat aralığında sınırlı kalması, akademisyenlerin YZ araçlarını henüz günlük akademik rutinlerinin merkezi bir parçası haline getirmediklerini göstermektedir. Bu sınırlı kullanım, teknik bilgi eksikliği ve kurumsal rehberlik yetersizliği ile açıklanabilir.

Akademik yazım (%56) ve literatür tarama (%46) gibi temel akademik faaliyetlerde YZ kullanımının yaygın olması, bu araçların pratik faydalarının tanındığını göstermektedir. ChatGPT, Grammarly ve Elicit gibi araçların sık tercih edilmesi, kullanıcı dostu arayüzlere ve pratik çözümlere olan yönelimi yansıtmaktadır. Bu bulgular, Dwivedi ve arkadaşları (2023)'nın belirttiği "pratik kolaylık" faktörüyle uyumludur.

Teknik alanlarda (kodlama %15.3, veri analizi %32) kullanım oranlarının düşük kalması, akademisyenlerin daha karmaşık YZ uygulamalarından uzak durduklarını göstermektedir. Bu durum, teknik yeterlilik eksikliği ve eğitim ihtiyacını işaret etmektedir.

Akademisyenlerin YZ araçlarının verimliliği artırdığına güçlü bir şekilde inanmaları (Ort.=4.21) olumludur. Ancak etik riskler (Ort.=3.84) ve özgünlük kaygıları (Ort.=3.69) konusundaki endişeler, literatürde sıkça vurgulanan "teknoloji faydası ile etik sınırlar arasındaki gerilim" durumunu yansıtmaktadır (Floridi & Cowls, 2019).

Nitel bulgularda ortaya çıkan "etik sınırların net olmaması" ve "kurumsal rehberlik eksikliği" şeklindeki ifadeler, akademisyenlerin belirsizlik yaşadıklarını ve kurumsal destek arayışında olduklarını göstermektedir. Bu durum, Chan (2023)'ün Hong Kong çalışmasında tespit ettiği kurumsal politika ihtiyacı ile paralellik göstermektedir.

Teknik bilgi eksikliğinin (%51.3) en büyük engel olarak öne çıkması, sistematik eğitim programlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kurumsal rehberlik

eksikliği (%38.7) ve etik kaygılar (%42) da önemli engeller olarak belirlenmiştir.

Dil bariyeri (%12) ve kaynak eksikliği (%11.3) gibi faktörlerin görece düşük oranlarda kalması, KKTC'deki akademisyenlerin İngilizce yeterliliğinin genel olarak yeterli olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırma, KKTC'deki akademisyenlerin yapay zeka araçlarına yönelik tutum, kullanım biçimleri ve karşılaştıkları zorlukları kapsamlı olarak incelemiş ve önemli sonuçlara ulaşmıştır.

Farkındalık ve Kullanım

Akademisyenlerin %92'si YZ araçlarından haberdardır ve %64.7'si aktif olarak kullanmaktadır. Ancak kullanım çoğunlukla temel akademik faaliyetlerle (yazım ve literatür tarama) sınırlı kalmaktadır.

Tutumlar

Akademisyenler YZ araçlarının verimliliği artırdığına inanmakta (4.21/5.0) ancak etik riskler (3.84/5.0) ve özgünlük konularında (3.69/5.0) kaygı duymaktadırlar.

Engeller

Teknik bilgi eksikliği (%51.3), etik kaygılar (%42) ve kurumsal rehberlik yetersizliği (%38.7) temel engellerdir.

İhtiyaçlar

Akademisyenler sistematik eğitim, net etik rehberler ve kurumsal destek talep etmektedirler.

Öneriler

Elde edilen bulgular ışığında, farklı paydaşlar için aşağıdaki öneriler geliştirilebilir: Teknolojik altyapı desteği sağlanarak kurumlar arası eşitsizlik giderilmesi de sağlanabilir. Teknik destek birimleri kurularak akademisyenlerin Yapay Zekâ araçları konusundaki yeterliliklerini artıracak sürekli destek sağlanabilir. Bunun yanında öğrenciler ile ortak etik çerçeve oluşturulmalı, Yapay Zekâ araçlarının kullanımına ilişkin standartlar netleştirilmelidir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar

Bu araştırma yalnızca KKTC'deki akademisyenlerle sınırlı kalmıştır. Gelecekte farklı ülke ve kurumsal yapılar da benzer karşılaştırmalı çalışmalar yapılması, daha bütüncül sonuçların elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Nicel verilerin yanı sıra daha derinlemesine nitel analizler (odak grup görüşmeleri, vaka çalışmaları vb.) ile daha kapsamlı içgörüler elde edilebilir. Gelecek araştırmalarda, YZ araçlarının akademik performansla olan etkilerinin deneysel olarak test edilmesi, disiplinler arası karşılaştırmaların yapılması ve öğrenci perspektifinin de dahil edilmesi önerilmektedir. Ayrıca, YZ teknolojilerindeki hızlı gelişmeler nedeniyle düzenli olarak tekrarlanan boylamsal çalışmalar, değişim süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Beyanname

Etik Onay ve Katılma İzni

Araştırmanın etik izin onayı Akdeniz Karpaz Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'na yapılan başvuru sonucunda alınmıştır (AKUN-ETK-12/24).

Yayın İzni

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması olmadığı beyan edilir.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

GA verileri toplamış, BD, EŞ analizleri yapmıştır. BD makale ana metninin uygunluğunu, makale içerisinde uygulanacak ölçeklerin doğruluğunu ve tartışma ilerleyişi ve düzeltilmesinde görev almıştır. GA, EŞ önerilen düzeltmeleri yapmıştır. Yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

- Akgün, A., & Topal, Y. (2023). Teknolojik okuryazarlık ve dijital etik bağlamında yapay zekâ kullanımı. *Dijital Eğitim ve Teknoloji Dergisi*, 10(2), 45-62.
- Alammary, A. (2022). The impact of artificial intelligence on faculty development in higher education: A systematic review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 19(1), 1-18. <https://doi.org/10.1186/s41239-022-00345-2>
- Al-Emran, M., Elsherif, H. M., & Shaalan, K. (2024). A comprehensive analysis of AI adoption, implementation strategies, and challenges in higher education across the Middle East and North Africa (MENA) region. *Education and Information Technologies*, 29(2), 1847-1878. <https://doi.org/10.1007/s10639-024-13300-y>
- Bengio, Y., Lecun, Y., & Hinton, G. (2021). Deep learning for AI. *Communications of the ACM*, 64(7), 58-65.
- Bicen, H., Demir, B., & Serttas, Z. (2021). Pre-service teachers' readiness levels for mobile learning. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(2), 53-66.
- Bicen, H., Demir, B., & Serttas, Z. (2022). The attitudes of teacher candidates towards the gamification process in education. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(2), 39-50.
- Bower, M. (2019). Technology adoption among mid-career academics: A review. *Journal of Educational Technology*, 38(4), 345-360. <https://doi.org/10.1007/s11423-019-0968-2>
- Chan, C. K. Y. (2023). A comprehensive AI policy education framework for university teaching and learning. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20(1), 38. <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00408-3>
- Chatterjee, S., Rana, N. P., Tamilmani, K., & Sharma, S. K. (2021). Understanding the adoption of AI-based tools in academic research: A quantitative study. *Computers & Education*, 172, 104258. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104258>
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Sage Publications.
- Crompton, H., & Burke, D. (2023). Artificial intelligence in higher education: the state of the field. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20(1), 22. <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00392-8>
- Danju, I., Demir, B., Çağlar, B. B., Özçelik, C. D., Coruhlu, E. K., & Özturan, S. (2020). Comparative content analysis of studies on new approaches in education. *Laplace em Revista*, 6, 128-142.
- Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., ... & Wright, R. (2023). "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 71, 102642.
- Fjeld, J., Achten, N., Hilligoss, H., Nagy, A., & Srikumar, M. (2020). Principled artificial intelligence: Mapping consensus in ethical and rights-based approaches to principles for AI. *Berkman Klein Center Research Publication*, (2020-1).
- Floridi, L., & Cows, J. (2019). A unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review*, 1(1). <https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1>
- Foltynek, T., Bjelobaba, S., Glendinning, I., Khan, Z. R., Santos, R., Pavletic, P., & Kravjar, J. (2023). ENAI recommendations on the ethical use of artificial intelligence in education. *International Journal for Educational Integrity*, 19(1), 12. <https://doi.org/10.1007/s40979-023-00133-4>
- Ivankova, N. V., Creswell, J. W., & Stick, S. L. (2006). Using mixed-methods sequential explanatory design: From theory to practice. *Field Methods*, 18(1), 3-20. <https://doi.org/10.1177/1525822X05282260>
- Kılınç, M., Yılmaz, D., & Demir, S. (2024). Akademisyenlerin yapay zeka teknolojilerine yönelik tutumları ve kullanım engelleri: Türkiye örneği. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 75-95.
- Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). Intelligence unleashed: An argument for AI in education. *Pearson Education*.
- Mah, D.-K., & Groß, N. (2024). Artificial intelligence in higher education: exploring faculty use, self-efficacy, distinct profiles, and professional development needs. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21(1), 15. <https://doi.org/10.1186/s41239-024-00490-1>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage Publications.
- Öznacar, B., Yücesoy, Y., & Demir, B. (2020). Okul yöneticilerinin bilgi, medya ve teknoloji becerilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 94-102.
- Popenici, S. A. D., & Kerr, S. (2017). Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 12(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s41039-017-0062-8>
- Selwyn, N. (2012). *Education in a digital world: Global perspectives on technology and education*. Routledge.
- Smutny, P., & Schreiberova, P. (2020). Factors affecting the adoption of AI in academic research. *Computers in Human Behavior*, 109, 106364. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106364>
- Venkatesh, V., Thong, J. Y. L., & Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology. *MIS Quarterly*, 36(1), 157-178.
- Zawacki-Richter, O., Marin, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education -- Where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(1), 39. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0>
- Zhou, L., Zhang, D., Yang, C. C., & Wang, Y. (2022). Harnessing the power of AI in education: A comparative study of GPT-based chatbots and human tutors. *Computers & Education*, 180, 104442. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104442>